

bemutatni. Amit letettek az asztalra, az komoly tudományos értékkel bír. A szerzők mégsem estek abba a hibába, hogy egy unalmas könyvet adjanak az olvasó kezébe. A kötetet jól egészítik ki a gondosan megválasztott mellékletek, fényképek, névsorok, visszaemlékezések (melyekből épp annyi van, amennyi szükséges, se több, se kevesebb) stb. A könyv annak az olvasónak is felkelti a figyelmét, akinek semmi köze sincs az iskolához, sőt Orosháza városához sem. A kötetből megismerhetjük az ünnepnapokat és hétköznapokat, a hagyományok születését, melyek egyaránt formáltak diákokat és pedagógusokat. A ma olvasójának felemelő érzés látni Orosháza előljáróinak és a város lakosságának összefogását, mely az iskola megteremtését eredményezte. Az épület ünnepélyes felavatása 1894. október 13-án volt, ekkor ünnepelte a község és az evangélikus egyház 150 éves fennállását. Az intézményben neves pedagógusok tanítottak. *Nagy Lajos* (1859–1930) 1908-ban az Országos Polgári Iskolai Egylet alelnöke lett. *Pál Ernő* (1864–1939) jeles tankönyvíró volt. *Juhász Balázs* (1874–1930) az Orosházi Múzeum alapítója lett. *Zarykó Sándor* faiskolájából oltványok ezrei kerültek az orosházi és környékbeli kertekbe. A könyv emléket állít azoknak a pedagógusoknak is, akik „csak” neveltek és oktattak. Megtudhatjuk, hogy az iskolában mindig fontosnak tartották az osztályfőnöki órákat, az alma mater falai között különböző ifjúsági és diákszervezetek, sportkörök működtek.

A könyv szerzői bemutatták az általános iskolává alakulás jelentőségét 1945 után. Tárnyilagosan írnak az elmúlt évtizedek kétségtelen eredményeiről, de hibáiról is.

Imponálón vázolja fel Pusztainé Szabó Margit az iskola mai terveit. Megmaradnak a nyolcosztályos képzés mellett. Az iskola az 1993/94-es tanévben adaptálta a Zsolnai-féle Érték-közvetítő és képességfejlesztő programot (ÉKP), amely a NYIK továbbfejlesztését jelenti. A hatékony fejlesztés érdekében a tantárgyak zömét kiscsoportban tanítják. Hangulatossá teszik a kötetet az iskola pedagógusainak rövid összefoglalói terveikről, célkitűzéseikről, melyek arról tanúskodnak, hogy az iskolában meghallgatják az egyes pedagógust is, mert csak így lehet egységes nevelői szemléletet kialakítani. Megemlékeznek az iskola jeles tanulóiról is, de a „névtelenek” méltatásáról sem feledkeztek meg, akik becsületesen dolgoztak, tevékenykedtek azon a helyen, ahová a sors vezérelte őket.

A kötetet a könyv ismertetője tisztelettel ajánlja mindazok figyelmébe, akik az iskola diákjai vagy pedagógusai voltak, orosháziaknak és azoknak is, akiknek semmi közük sincs a városhoz: nevelőtestületeknek, igazgatóknak, akik egy ilyen neveléstörténeti munka elkészítése előtt állnak – mintaként.

Készült: az *Iniciale BT. nyomdájában, Orosháza, 1994. 140. p.*

DR DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszaktanótium
Budapest

Művelődéstörténet két könyvben

DR. P. BOROS FORTUNÁT: CSÍKSOMLYÓ, A KEGYHELY

A ferencesek 1400-ban már klastromot működtettek Csíksomlyón. Gyakran fenyegették elpusztítással a rendházat az ismétlődő tatár, török támadások, vallásháborúk. A ferencesek sokszor kényszerültek menekülni. Mindig visszatértek. Újjáépítették a felégetett épületeket. Folytatták kitarító, szívós munkájukat, melynek eredményeként Csíksomlyó a századok során a székelység vallási és kulturális központjává vált. Ezt a fejlődést mutatja be a könyv, a búcsújáró kegytemplom, a klastrom, mellettük az iskolák, a nyomda kialakulását s működésük történetét. A kötet a szerző kiadásának (Kolozsvár, 1943) átdolgozott változata.

A könyv alkotója: DR. P. BOROS FORTUNÁT O.F.M. történész, rendtartományfőnök, lapszerkesztő és nyomdaigazgató 1895-ben született Zetelakán. 1918-ban szentelték pappá Gyulafehérváron, majd 1922-ben doktorált a szegedi egyetemen. Egymás után láttak napvilágot elsősorban Erdély egyháztörténetére vonatkozó írásművei. A kommunista diktatúra sajtója élesen támadta könyvei miatt. 1951-ben kényszermunkára vitték a Duna-csatornához. A szenvedéseket megadással viselte. 1952-ben halt meg Capul Midián. Munkássága máig nincs kellően méltatva és feldolgozva. Könyvének is tulajdonítható, hogy Csíksomlyó napjainkban általános, országos jellegű érdeklődés középpontjában áll. Nem csupán a Székelyföld minden zugában, a Csíki havasok és a Hargita tájain, Erdélyben tündöklik Csíksomlyó fénye, hanem mindinkább Európa-szerte is.

Hányszor és hányszor gyűltek össze Csíksomlyón az évszázadok során s jelenkorban is Isten Szent Anyja előtt megmutatni hódolatukat; az ő pártfogásába ajánlani a maguk és gyermekeik jövőjét. Van, akikben Erdély nagy püspökének, Márton Áronnak az 1946. évi pünkösdi beszéde is felidéződik a csíksomlyói Szűzanyánál: „Itt imádkoztak apáink, amikor visszaverték az ősi katolikus hit ellen fegyverrel felvonuló fejedelmet. Itt kérték az égi segítséget, amikor ör-helyeiket, asszonyaik és leányaik becsületét, a maguk és fiaik szabadságát kellett megvédelmeznük a keletről hajdan gyakran fenyegető ellenség ellen. Ide zarándokoltak a kitarás kegyelméért, valahányszor elemi csapások sújtották, avagy az emberi önkény megalázásai és igazságtalanságai alatt lélekben kifáradtak. És idejöttek árvaságukban is, hogy Istent engesztelve és Mária támogatását kérve fogjanak hozzá feldúlt életük újjáépítéséhez. A több évtizedes kisebbségi létünk alatt megtapasztaltuk a politikai és gazdasági elnyomás nyílt vagy rejtett rendszereit és különböző fokozatait. Folyamatos és egyre súlyosabb küzdelemre kényszerültünk kulturális és nyelvi értékeink megvédéséért.” Nem véletlenül idéződik fel Márton Áron püspöki szózata, mert az évtizedek múltával mára is aktuális maradt. Elragadó a székely nép ragaszkodása Csíksomlyóhoz, a kegytemplomhoz, a ferencesek évszázados munkásságához. Csíksomlyót pedig a katolikus élet, a művelődés, történelmi fejlődés, a nemzeti fellendülés és megerősödés középpontjává a Mária-szobornak legendás híre, csodákkal jeleskedő múltja tette. Történeti feljegyzésekben sok olyan esemény megörökítése szerepel, melyek alkalmasakká váltak arra, hogy az emberek bizalma ki-fejlődjön és megerősödjön a segítő Szűz Mária iránt. A Mária-szobor a nép szemében csodának azok az események tüntetik fel, amelyek évszázadokon keresztül körülötte lezajlottak és megisméltődtek. Csodálatosnak tűnt mindig is a kegysszobor fennmaradása. Az eretnkséggel szemben védte a nép vallásos hite, ragaszkodása. De jöttek a pogány, a gyűjtogató hadak. Fel-égették a környéket. Üszköt dobtak a templomra, a klostromra. A Szűzanya szobra viszont mindig sértetlenül került ki a lángokból. Sőt a köréje menekülőknak is emberfeletti bátorságot és elszántságot kölcsönzött. De hosszan lehetne sorolni a szoborral kapcsolatos csodás eseményeket, melyek megtörténte előtt az emberi elme szinte megáll. Betegségekről van szó, melyeket az orvosok hiába próbáltak gyógyítani, jövendölésekről, melyeknek tíkaiba csak a mindenható Isten hatolhatott be.

A templomnak dísze, értéke, kincse és a székelyföldi katolikus életnek középpontja tehát a főoltáron őrzött Madonna-szobor. A templomot ez tette híressé, a hitélet felvirágzását a szobor körül terjedő áhítat is kiválotta. Az Istenanyában való bizalom teremtette e lelkekben a harcra serkentő hitet. A hit talaján nőtt nagyra az a kultúra, melyet Csíksomlyónak köszönhetünk. E kettőnek: a hitnek és kultúrának tulajdonítható évszázadokon keresztül az a törhetetlen magyarságtudat, amely szembeszállt törökkel, tatárral, osztrákkal, és megmaradt egészen magyarnak.

Ismerjük meg a szobrot. A hársfából faragott emberfeletti magasságú (2,27 m magas) szobor a boldogságos Szűzet ábrázolja. Karján a kis Jézussal. Lába alatt a föld. Azon a hold sarlója, amelynek középső része emberfőt ábrázol. Máriát hosszú, testhezálló ruha takarja, melyet derékon öv szorít a testhez, amely fölé bő redőkbe szedett palást borul. Jobbjában királypalcát, baljában a mezítelen kis Jézust tartja. Arca mosolygós. Kibontott hajfürtjei a vállára omlanak,

s azokat befödik. A fején nehéz korona látható. Ugyancsak korona van a kis Jézus fején is, aki jobb kezét áldólag emeli fel, s baljában rózsát fog. A szobor festve van.

A templom belvilágában bazilikára emlékeztető arányokat vehetünk észre. Érdekessége, építészeti merészsége, hogy az építész ekkora arányokat engedett a minden segítő támpillér nélkül felépített boltozatra. Kiemelkedik a Mária-szobor körül látható két, embermagasságot meghaladó (260 cm) Szent István- és Szent László-szobor. A barokk templomban készített reneszánsz stílusú oltárok elkészítésében megvan az összhang. Az oltárok közül a Szent Anna oltár 1839-ben, a keresztelő Szent János oltár 1840-ben, míg a főoltár csak legkésőbb 1876-ra készült el, és ez év augusztus 20-án szentelte fel a templomot Fogarassy Mihály erdélyi püspök.

A tornyok a templom díszei. Messze fehérленek, a hegyek közül előtűnve. Megnyugtató a szemnek és léleknek egyaránt. A tornyok nemcsak arra valók, hogy a templomot kiemeljék, hanem hogy lakásai legyenek a harangoknak, amelyek a híveket imára szólítják. Mikor a templom mellé két tornyot emeltek, akkor nemcsak feltűnőbbé akarták tenni a templomot, hanem arra is számítottak, hogy az érkező búcsúsokat minél ünnepélyesebb harangzúgással fogadhas-sák, és a körmenetek külsőségeit emelhessék. Az első csíksomlyói harang a Szűz Mária tiszteletére készült ezzel a felírással: „Csudákkal ékes somlyói Mária, Védj és segítsd székely né-pedet.”

Amikor a búcsúsok Csíksomlyóra nagy fáradtan megérkeznek, első útjuk nem a kegytemp-lomba vezet, hogy köszöntsék szívük áldozatos szeretetével a Szűzanyát, hanem a kegytemplom bejárata előtt meghajtva zászlaikat, a Szent János-kápolnához sietnek. Itt történik a búcsúsok fogadása, tájékoztatása, majd Mária-éneket énekelve vonulnak a kegyeszobor elé.

Csíksomlyói búcsú! Csodálatos! A nagy zarándoklat időpontja május 21., pünkösdi szombat. Már az előtte levő napokon elindulnak. Az élen zászlóvivők haladnak. A zászlón a falu neve. Őket a csengőrázó fiúk követik. A tömeg 6–8-as sorokban énekelve halad. Szemet gyönyörködtető lát-vány a népviseletbe öltözött menet hosszú sora. A táj lenyűgöző. Körben hatalmas hegyek. Zöldellő fák, karcsú fenyők. Alant a Csíki-medence. Amerre a szem ellát, mindenfelől özőnlenek az em-berek: a dombon lévő Szálvator-kápolna elé, ahol a magyar nyelvű szertartás lesz.

A Csíki-medence magyarsága e pünkösdi búcsúról nem mondott le Trianon után, és nem mondott le a 45 utáni években sem. Ma már szabad a búcsú. Az állam nem állít akadályt, nem szab feltételeket... Minden eddiginél több zarándokot vártak Csíksomlyóra 1994-ben, a ju-bileumi 550. esztendőben. Örvendetes jelenség, hogy a nagy ünnepre az utóbbi években elmen-nek a katolikusok mellett szép számban protestánsok is. A legnépesebb (1700 fős) keresztalja a gyergyószentmiklósi volt, benne a testvérváros és testvérplébánia Kiskunmajsa (Magyarország), és a szerbiai Bácsstopolya küldötteivel.

A PALLAS-AKADÉMIA kiadók gondozásában 1994-ben megjelent, fotókkal is illusztrált hézagpótló kötet méltán kerülhet az Erdély története iránt érdeklődők alapkönyvei közé.

JUHÁSZ LÁSZLÓ: BÉCS MAGYAR EMLÉKEI

Mi magyarok külföldön is hazánkra és nemzetünkre vonatkozó eseményeket, tárgyakat vagy személyeket keresünk különös előszeretettel. Megtalálva kegyelettel foglalkozunk velük. Őseink pedig gondoskodtak arról, hogy nemzeti öntudatunkat serkentő dolgokkal gyakran talál-kozhassunk külhonban is.

Juhász László nagyszerű könyve elsősorban a kulturális célú magyar turizmus igényeit elégíti ki, de minden, az útleírásokat kedvelő olvasóinak is élvezetes kikapcsolódást ígér. Ajánl-ható annak is, aki Bécs művelődéstörténeti emlékeire kíváncsi, és aki a szellemes-tartalmas leír-ásokat szereti. A kötet egyszerű, áttekinthető, gyakorlatias szerkesztési elvével szeretne segít-séget nyújtani a szerző. A magyarok számára pedig Bécs „legokosabb” útikönyveként tartható számon.

A kalandozó magyarok már sok évszázaddal ezelőtt felfedezték kései utódaik részére, akik mint vándorművészek, mesteremberek, diákok vagy tudós polihisztorok éltek Bécs várá-

nak falai közt. A 18. század végén még a magyar volt Bécs legnépesebb idegen nemzetisége, a kiegyezés korában pedig hetvenezer hazánkfi lakott a császárvárosban. Voltak híres magyarok, akik itt születtek, és vannak, kik bécsi földben nyugszanak.

A kötet egyes fő részei, fejezetei színesen, olvasmányosan, ugyanakkor megbízható adatokkal, gyakorlati információkkal segítik az utazókat. Leírásai vonzóak, plasztikusak, ennek köszönhetően annak is érdemes lapozgatni a kötetben, aki ezt nem kifejezetten turisztikai célból teszi, hanem mert Bécs magyar emlékei érdeklik.

A BÉCSI MAGYAR MŰEMLÉKEK bemutatásánál a múzeumi részben főként oly kiállítási tárgyak szerepelnek, melyek magyar történelmi személység megrendelésére készültek, ő használta, illetve az ő gyűjteményéből származnak. Bemutatásra kerülnek még a magyar művészek alkotásai, s az olyan múzeumi tárgyak, melyek magyar történelmi személyiséget ábrázolnak, magyar vonatkozású történelmi eseménynél használták, vagy Magyarországon kerültek felszínre.

A Nemzeti Könyvtár magyar anyaga ismertetésénél csak a legértékesebb könyvek, a Corvinák felsorolására volt lehetőség. Az épületeket tárgyaló rész négy fejezetre oszlik: bemutatva az udvari és középületek, a főúri paloták és polgárházak magyar vonatkozásait.

A külföldi vendégek ezrei ismerkednek meg naponta a bécsi múzeumokban lévő műkinccseinkkel (pl. a Művészettörténeti Múzeumban a Nagyszentmiklósi aranykincs lelettel, amely 1799-ben került elő a földből a Maros és a Tisza torkolatánál, ahol valamikor Ajtony vezér vára állhatott), ami annál is fontosabb, mert nemcsak a jelennek, a magyar múltnak is szüksége van külföldi követekre, hogy megértsenek és értékeljenek bennünket.

Az egyházi emlékeket önálló fejezetben tárgyalja a könyv. A Szent István székesegyház tetejét évszázadokon keresztül piros, fehér, zöld, valamint kék cserepek fedték. A tetőzet színeit már a dóm első történetírója Mátyás király öt éves bécsi uralmával hozta összefüggésbe. A székesegyház több magyar vonatkozása közül megemlítendő a szárnyas oltáron (1447) Szent István, Szent László, Szent Imre és Árpád-házi Szent Erzsébet festett alakja látható. A Bécsi-erdő aljában, a XIV. kerület peremén áll Mariabrunn, Mária kútja, mely évszázadokon keresztül híres búcsújáróhely volt. A legenda szerint, Szent István özvegye, Gizella királyné, 1042-ben – Magyarországról útban Passau felé – megpihent a Bécsi-erdőben. Kísérői a közelben egy erdei kútra akadtak, melynek mélyén egy Madonna-szobor feküdt. Gizella kihúzatta a szobrot a kútból, és Mária tiszteletére egy kápolnát építtetett az erdőben. A 18. században e helyen épült a ma is álló barokk templom: benne e történetet megörökítő barokk festményekkel.

A bécsi magyarok nyomait kutatva, az említésre méltó ősök sokaságából a szerzőnek ki kellett választani a legfontosabb neveket. A kimerítő, lexikon alaposágú leírásokból megismerhetők, akik hosszabb-rövidebb ideig Bécsben éltek, és – a szigorú rostálás ellenére is – több mint száz személy szerepel a fejezetben. A magyar urak különösen gyakran fordultak meg Bécsben. Hunyadi Mátyás király, az alsó-ausztriai várak elfoglalása után, 1485-ben Bécsset ostromolta, majd 8000 főnyi serege élén vonult be a német-római császárok székesfővárosába. Fegyveres csapatait az élelmiszerral megrakott szekerek hosszú sora követte, amit az ostrom alatt kiéhezett lakosság kitörő örömmel fogadott. Az egyetem tanári kara testületileg megjelent a városkapunál, hogy kifejezze hódolatát a humanista uralkodónak. Ötévi bécsi uralkodás után, 1490. április 6-án, Bécsben az osztrák főhercegek palotájában halt meg Hunyadi Mátyás, és a Szent István-székesegyházban állították fel ravatalát.

Új fejezetet jelentett a bécsi magyar életben Mária Terézia uralkodása. Ekkor azonban már nem a főurak, hanem a felvilágosodás-írói alakítják ki a császárváros magyar szellemi központját.

„Akarom, hogy testem körül fiatal magyar sereg őrködjék!” – mondta Mária Terézia, és pár héttel a királyi rendelet megjelenése után, 1760. IX. 28-án már felesküdtek a magyar testőrgárda első tagjai. Érthető volt egyébként a bécsi nők elragadtatása, mert a gárdisták kivétel nélkül szép szál legények voltak, egyenruhájuk pedig messze felülmúlta a helyi lakosság-nak a pompáról alkotott korábbi fogalmait.

Mária Terézia uralkodása idején Bécs vált a magyar szellemi élet központjává is. Amikor Magyarországon még csak egy magyar nyelvű hírlap jelent meg, Bécsnek már 3 magyar újsága volt. Itt láttak napvilágot a fiatal magyar írók első művei. A 18. században kevés magyar író élt, aki ne töltött volna valamennyi időt Bécsben, közöttük Faludi Ferenc, Bessenyei György, Kisfaludy Sándor, Batsányi János és Révai Miklós. Bár szépirodalmi művek nem fűződnek nevéhez, mégis itt kell megemlíteni a jezsuita Hell Miksa híres csillagászt, aki számos tudományos munkát publikált e város falai közt.

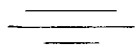
Külön fejezetek foglalják össze a magyar újságírók tevékenységét Bécsben, miként a magyar színészek fellépéseit a bécsi színpadokon, valamint a magyar alkotóművészek munkásságát a Képzőművészeti Akadémián. Leghíresebb festőink közül Barabás Miklós (1830), Székely Bertalan (1851–55), Madarász Viktor (1853–55), Munkácsy Mihály (1865), Paál László (1866–69) és Feszty Árpád (1880–81) tanult a múlt században a bécsi akadémián. De közöttük találjuk Stróbl Alajos (1867–80) és Fadrusz János (1888–91) szobrászt valamint Schulek Frigyes (1861–67) építész nevét is. Liszt Ferenc 1822 májusában, 11 évesen költözött szüleivel a Sopron megyei Doborjából Bécsbe. Eleinte csak a zenebarát bécsi polgárok estélyein lépett fel a gyermek Liszt, a híre azonban hamar eljutott az udvari körökbe is.

A forradalom követői nagy hatással voltak a bécsi népre. „Bécs várában sír a német, /nagy baja van a szegénynek./ mert a Lajta partján hetek óta /áthallik a Kossuth nóta...” Bizonyára a tehetetlen uralkodóra és környezetére gondolt a nóta írója, nem pedig a bécsi népre. Bécs lakossága 1848 március idusán ugyanolyan lelkesedéssel várta a magyar politikusokat, mint fél évvel később Kossuth honvédeit.

Bécsben kezdődött (itt született) és itt ért véget a legnagyobb magyar élete. A döblingi kertben márványtábla őrzi emlékét: „Itt élt gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar, 1848. IX. 7-től, 1860. IV. 9-ig.”

A könyv írója megtalálta azt a Bécset, amelyet minden magyarnak ismernie kellene, hisz Juhász László azt is megemlíti kötetében: – Az 1880-as népszámlálás szerint Bécsnek több mint 66 ezer magyar állampolgár lakosa volt. Ez a szám, miután az elővárosokat Bécshez csatolták, 115 ezerre emelkedett. Vajon hol vannak ennek a 115 ezer magyarnak az utódai? Eltűntek. Akárcsak a régi Bécs, amit ma már csak megsárgult képekről ismerünk.

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1994.

Kiadja a Módszertani Közlemények Baráti Társasága
A kiadásért felel: dr. Siposné dr. Kedves Éva
Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. Telefon: 62/310-051
Szerkesztőség: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.
Évente 5 alkalommal jelenik meg. Évi előfizetési díja: 200 Ft.
A címlapot tervezte: Fischer Ernő
Megjelent: 4000 példányban
CORRECT Kft. Szeged
Felelős vezető: Duba Tamás ügyvezető